

HYVINVOINNIN TEEMOJEN KÄSITTELY YLÄKOULUSSA

Ehdotuksen laatijat opinto-ohjaaja Hanna Koskinen, psykologi Päivi Palmu ja osastonhoitaja Pauliina Leino

Päivitykset: paivi.palmu@kangasala.fi

7. luokat

- Hyvinvoinnin teemoja käsitellään läpi vuoden kestäväenä ryhmäytymisprosessina luokanvalvojan tunneilla, ryhmäytymispäivässä, tukioppilaiden pitämällä tunneilla ja eri oppiaineiden tunneilla. Jokin tai jotkut teemat voivat olla myös kuraattorin, kasvatusohjaajan, koulunuorisotyöntekijän tai oppilaskunnan vastuulla. Teemojen ympärille voidaan kehittää myös esimerkiksi välituntitapahtumia. Kullekin koululle sopivista toteuttamistavoista ja vastuuhenkilöistä sovitaan lukuvuoden alussa.
- Vinkki! Erityisesti Arjen selviytymistaidot -teema on kotitalouden ydinaluetta. Kotitaloutta opetetaan 7. luokalla koko ikäluokalle.

8. luokat

- Hyvinvoinnin teemoja käsitellään oppiaineisiin integroituneena, luokanvalvojan tunneilla ja teemapäivässä. Teemapäivän aiheeksi ehdotamme terveysteemaa.
- Luokanvalvojan tuntien teemoista sovitaan lukuvuoden alussa samoin kuin mahdollisen teemapäivän aiheesta ja ajankohdasta.

9. luokat

- Hyvinvoinnin teemoja käsitellään oppiaineisiin integroituneena, luokanvalvojan tunneilla ja teemapäivässä. Teemapäivän aiheeksi ehdotamme ”oman katon alle” -tyyppistä teemaa.
- Luokanvalvojan tuntien teemoista sovitaan lukuvuoden alussa samoin kuin mahdollisen teemapäivän aiheesta ja ajankohdasta.

Terveysteemaa lukuun ottamatta teemojen käsittelyyn tarkoitettut tehtävät ovat teoksesta [Hyvinvoinnin vuosikello – Sosiaalisen vahvistamisen toimintamalli yhteisölliseen hyvinvointityöhön perusopetuksessa](#), joka on saatavilla netissä. Voit käyttää myös muita teemaan sopivia tehtäviä tai muokata ja soveltaa esimerkkitehtäviä. Tehtävien tekemiseen ja teeman käsittelyyn ei tarvitse käyttää koko tuntia. Kokonaiskäsityksen muodostamiseksi oppilaille tulee kuitenkin lukuvuoden alussa kertoa, miksi ja miten hyvinvoinnin teemoja käsitellään eri vuosiluokilla.

Esimerkki **7. luokille**: HYVINVOINNIN TEEMOJEN KÄSITTELYÄ LÄPI VUODEN KESTÄVÄNÄ RYHMÄYTTÄMIS-PROSESSINA

Kuukausi	Teema	Toteutustapa	Toteuttamisesta vastaavat henkilöt
Elokuu- syyskuu	Yhteisöllisyys, osallisuus Esimerkkitehtäviä luokanvalvojan tunnille: Meidän luokka (Yhteisöllisyys, s. 144) Turvaverkko (Yhteisöllisyys, s. 144). Kuka minua auttaa? (Yhteisöllisyys, s. 144) Itsetuntemus, vahvuustaidot, läsnäolo, rentoutuminen Esimerkkitehtäviä luokanvalvojan/tukioppilaiden tunnille: Onnistumismuistelu (Itsetuntemus, s. 146) Positiivinen palaute ja kannustussanat + keskustelu (Itsetuntemus, s. 146) Levottomuuden ja jännityksen vähentäminen (Rentoutuminen ja rauhoittuminen, s. 160) Rentoutumisen hyödyt ja stressin haitat (Rentoutuminen ja rauhoittuminen, s. 160)	Luokanvalvojan tunnilla lukuvuoden alkaessa Ryhmäytymispäivässä Tukioppilaiden pitämällä tunti	Luokanvalvoja, ryhmäytymispäivään osallistuvat tahot, tukioppilaat
Lokakuu	Tunnetaidot, onnellisuustaidot, kiitollisuus, hyvän huomaaminen Esimerkkitehtäviä tunnille: Sanaton tunnelmaisuus (Tunnetaidot, s. 147) Valokuva ilmaisee tunnetta (Tunnetaidot, s. 147)	Jonkun oppiaineen tunnilla	Joku opettaja (sovitaan lukuvuoden alkaessa)

	Rentoutusharjoitus (Tunnetaidot, s. 147) Kiitollisuuden päiväkirja (Rentoutuminen ja rauhoittuminen, s. 160)		
Marraskuu	Empatia, myötätunto, itsemyötätunto Esimerkkitehtäviä tunnille: Empaattinen kuuntelu (Empatia, s. 149) Sarjakuvatyö + purku (Empatia, s. 149)	Jonkun oppiaineen tunnilla	Joku opettaja (sovitaan lukuvuoden alkaessa)
Joulukuu	Kaveritaidot, vuorovaikutus, ristiriitojen ratkaisu Esimerkkitehtäviä tunnille: Mitä tiedät ystävästäni? (Kaveritaidot ja ristiriitojen ratkaisu, s. 151) Mitä ovat sosiaaliset taidot? (Kaveritaidot ja ristiriitojen ratkaisu, s. 151) Taitojen soveltaminen (Kaveritaidot ja ristiriitojen ratkaisu, s. 151)	Luokanvalvojan tunnilla lukukauden päättyessä	Luokanvalvoja tai tukioppilaat
Tammikuu	Some ja hyvinvointi Esimerkkitehtäviä tunnille: Yhteydenpitoa (Media ja hyvinvointi, s. 152) Ongelmanratkaisua somessa (Media ja hyvinvointi, s. 152) Ryhmäpohdintaa (Media ja hyvinvointi, s. 152)	Jonkun oppiaineen tunnilla	Joku opettaja (sovitaan lukuvuoden alkaessa)
Helmikuu	Tulevaisuus, unelmointi, ratkaisukeskeisyys Esimerkkitehtäviä tunnille: Unelmia (Katse tulevaisuuteen, s. 155) Tavoitetikkaat (Katse tulevaisuuteen, s. 155)	Tukioppilaat tai oppilaskunta ideoivat toteutuksen. Luokanvalvojan tunnilla, jonkun oppiaineen tunnilla tai vaikka välituntiaktiiviteetti	Tukioppilaat tai oppilaskunta

Maaliskuu	Terveys Esimerkkitehtäviä tunnille: Terve koululainen -hankkeen tehtävät yläkoululaisille . Sivustolla on runsaasti tehtäviä eri aihealueista: fyysinen aktiivisuus ja liikkuminen, liikuntataidot, ravinto, lepo ja uni, ilmapiiri ja pelissäännöt, tapaturmat sekä ympäristö ja varusteet.	Jonkun oppiaineen tunnilla	Joku opettaja (sovitaan lukuvuoden alkaessa)
Huhtikuu	Arjen selviytymistaidot Esimerkkitehtäviä tunnille: Arjen selviytymistaidot -kysely (Arjen selviytymistaidot, s. 162) Syökö terveellisesti, liikunko ja nukunko tarpeeksi? (Arjen selviytymistaidot, s. 162) Päätös hyvän arjen puolesta (Arjen selviytymistaidot, s. 162)	Jonkun oppiaineen tunnilla	Joku opettaja (sovitaan lukuvuoden alkaessa) Huom. tämä teema kotitalouden ydinteemoja
Toukokuu	Arviointi Esimerkkitehtäviä tunnille: Fiilisjana (Arviointi, s. 164) Hyvinvointitaitojen itsearviointi (Arviointi, s. 164) Mitä myönteistä muistan tästä vuodesta? (Arviointi, s. 164)	Luokanvalvojan tunnilla lukuvuoden päättyessä	Luokanvalvoja

Jokin tai jotkut teemat voivat olla myös kuraattorin, kasvatusohjaajan, koulunuorisotyöntekijän tai oppilaskunnan vastuulla. Teemojen ympärille voidaan kehittää myös esimerkiksi välituntitapahtumia.

Esimerkki 8. luokille: HYVINVOINNIN TEEMOJEN KÄSITTELYÄ OPPIAINEISIIN INTEGROITUNEENA, LUOKANVALVOJAN TUNNEILLA JA TEEMAPÄIVÄSSÄ

Teema	Toteutustapa	Toteuttamisesta vastaavat henkilöt
Yhteisöllisyys, osallisuus Vinkkejä/lisätehtäviä käsittelyyn: Nouse ylös, vaihda paikkaa, jos... (Yhteisöllisyys, s. 168) Mistä turvallinen ryhmä koostuu? (Yhteisöllisyys, s. 168) Sanoista tekoihin (Yhteisöllisyys, s. 168) Kaveritaidot, vuorovaikutus, ristiriitojen ratkaisu Vinkkejä/lisätehtäviä käsittelyyn: Mitä jos sanoisit kaiken ääneen? (Kaveritaidot ja ristiriitojen ratkaisu, s. 179) Sanojen valinnan tärkeys (Kaveritaidot ja ristiriitojen ratkaisu, s. 179) Rakentavaa riitelyä (Kaveritaidot ja ristiriitojen ratkaisu, s. 180)	Terveystiedossa käsittelyä noin 5 h	Terveystiedon opettaja
Itsetuntemus, vahvuustaidot, läsnäolo, rentoutuminen Vinkkejä/lisätehtäviä käsittelyyn: Missä olen onnistunut tänään? (Itsetuntemus, s. 170) Mitä itsetunto tarkoittaa? (Itsetuntemus, s. 170) Millä tavoin itsetuntoa voi kehittää? (Itsetuntemus, s. 170) Mielikuvamatka rannalle (Rentoutuminen ja rauhoittuminen, s. 185) Miten rentoudun? (Rentoutuminen ja rauhoittuminen, s. 185) Palleahengitys (Rentoutuminen ja rauhoittuminen, s. 186)	Terveystiedossa käsittelyä noin 2 h Itsetuntemus oppilaanohjauksen ydinaluetta	Terveystiedon opettaja Oppilaanohjaaja

Tunnetaidot, onnellisuustaidot, kiitollisuus, hyvän huomaaminen Vinkkejä/lisätehtäviä käsittelyyn: Miltä minusta tänään tuntuu? (Tunnetaidot, s. 172) Millä tavoin tunteiden säätelyä voi opetella? (Tunnetaidot, s. 172) Tunteiden hyväksyminen (Tunnetaidot, s. 172)	Terveystiedossa käsittelyä noin 3 h	Terveystiedon opettaja
Empatia, myötätunto, itsemyötätunto Vinkkejä/lisätehtäviä käsittelyyn: Mitä on empatia, sympatia ja välinpitämättömyys? (Empatia, s. 174) Empatian, sympatian ja välinpitämättömyyden tunnistamistehtävä (Empatia, s. 174) Tilannekuvaukset (Empatia, s. 174)	Terveystiedossa käsittelyä noin 1 h	Terveystiedon opettaja
Some ja hyvinvointi Vinkkejä/lisätehtäviä käsittelyyn: Yhteydenpito (Media ja hyvinvointi, s. 181) Media ja ajanhallinnan kello (Media ja hyvinvointi, s. 181) Kotitehtävä (Media ja hyvinvointi, s. 181)	Terveystiedossa käsittelyä noin 1,5 h	Terveystiedon opettaja
Tulevaisuus, unelmointi, ratkaisukeskeisyys Vinkkejä/lisätehtäviä käsittelyyn: Mitä haluaisin tehdä? (Katse tulevaisuuteen, s. 183) Hyvinvointipurjehdus + purku (Katse tulevaisuuteen, s. 183)	Oppilaanohjauksessa käsittelyä noin 2 h	Oppilaanohjaaja
Terveys Vinkkejä/lisätehtäviä käsittelyyn: Terve koululainen -hankkeen tehtävät yläkoululaisille. Sivustolla on runsaasti tehtäviä eri aihealueista: fyysinen aktiivisuus ja liikkuminen, liikuntataidot, ravinto, lepo ja uni, ilmapiiri ja pelissäännöt, tapaturmat sekä ympäristö ja varusteet.	Terveystiedon ydinaluetta	Terveystiedon opettaja

Arjen selviytymistaidot Vinkejä/lisätehtäviä käsittelyyn: Mitkä asiat askarruttavat ja aiheuttavat stressiä? (Arjen selviytymistaidot, s. 187) Täytyy tehdä -lista (Arjen selviytymistaidot, s. 187) Ratkaisuja (Arjen selviytymistaidot, s. 188)	Oppilaanohjauksessa käsittelyä noin 2 h	Oppilaanohjaaja
Lisäksi		
Jokin teema lv:n tunnille (valitaan lukuvuoden alussa) Tunnilla voi käyttää taulukossa mainittuja tehtäviä.	Luokanvalvojan tunnilla elokuussa	Luokanvalvoja
Jokin teema lv:n tunnille (valitaan lukuvuoden alussa) Tunnilla voi käyttää taulukossa mainittuja tehtäviä.	Luokanvalvojan tunnilla joulukuussa	Luokanvalvoja
Arviointi Esimerkkitehtäviä: Omat vahvuudet (Arviointi, s. 189) Itsearviointia (Arviointi, s. 189) Pohdintaa ja keskustelua (Arviointi, s. 189)	Luokanvalvojan tunnilla toukokuussa	Luokanvalvoja
Terveysteemapäivä, jossa mukana useita teemoja	Keväällä yhden päivän aikana esim. siten, että oppilaat kiertävät rasteilla luokittain	Yhteisöllinen oppilashuolto, terveystiedon opettajat

Esimerkki 9. luokille: HYVINVOINNIN TEEMOJEN KÄSITTELYÄ OPPIAINEISIIN INTEGROITUNEENA, LUOKANVALVOJAN TUNNEILLA JA TEEMAPÄIVÄSSÄ

Teema	Toteutustapa	Toteuttamisesta vastaavat henkilöt
Yhteisöllisyys, osallisuus Vinkejä/lisätehtäviä käsittelyyn: Kehittämisyksiköt (Yhteisöllisyys, s. 192) Ryhmän eri roolit (Yhteisöllisyys, s. 192) Miten rooli voi vaikuttaa? (Yhteisöllisyys, s. 193)	Liikunnassa mm. ysiens tanssit 6-7 h	Liikunnan opettaja
Kaveritaidot, vuorovaikutus, ristiriitojen ratkaisu Vinkejä/lisätehtäviä käsittelyyn: Kaveritaidot ja ristiriitojen ratkaisu (Kaveritaidot ja ristiriitojen ratkaisu, s. 200) Ryhmän konfliktitilanteet ja niiden ratkaisut (Kaveritaidot ja ristiriitojen ratkaisu, s. 200) Kaveripeili (Kaveritaidot ja ristiriitojen ratkaisu, s. 200)	Yrittäjäoppimiskokonaisuudessa runsaasti esim. tiimityöskentelyharjoituksia	Yhteiskuntaopin opettaja Oppilaanohjaaja
Itsetuntemus, vahvuustaidot, läsnäolo, rentoutuminen Vinkejä/lisätehtäviä käsittelyyn: Itsetunnon kehittyminen (Itsetuntemus, s. 194) Miten omalla toiminnalla voi vaikuttaa muiden itsetuntoon? (Itsetuntemus, s. 194) Myönteisen palautteen antaminen (Itsetuntemus, s. 195) Stressinhallinta (Rentoutuminen ja rauhoittuminen, s. 213) Kuvaparit (Rentoutuminen ja rauhoittuminen, s. 213) Oma rento asento (Rentoutuminen ja rauhoittuminen, s. 214)	Itsetuntemus oppilaanohjauksen ydinaluetta	Oppilaanohjaaja

Tunnetaidot, onnellisuustaidot, kiitollisuus, hyvän huomaaminen Vinkejä/lisätehtäviä käsittelyyn: Tunteiden kirjo (Tunnetaidot, s. 196) Mitä tunnetaidot tarkoittavat? (Tunnetaidot, s. 196) Ankkuriharjoitus (Tunnetaidot, s. 197)	Tuleeko osana jotakin oppiainetta? Jos ei, voidaan aihetta käsitellä minkä tahansa oppiaineen tunnilla tai lv:n tunnilla. Asiasta sovitaan lukuvuoden alussa.	
Empatia, myötätunto, itsemyötätunto Vinkejä/lisätehtäviä käsittelyyn: Empaattisen kuuntelemisen harjoitus (Empatia, s. 198) Millä eri tavoin empatia voi näkyä? + tilanteiden läpikäynti (Empatia, s. 198)	Maantiedossa mm. maahanmuuton ja kulttuuriteeman yhteydessä 1-2 h Oppilaanohjauksessa mm. yhdenvertaisuusteeman yhteydessä 1-2 h	Maantiedon opettaja Oppilaanohjaaja
Some ja hyvinvointi Vinkejä/lisätehtäviä käsittelyyn: Ennakkovalmistelut (Media ja hyvinvointi, s. 202) Median kuvien lajittelu ja värittäminen (Media ja hyvinvointi, s. 203) Keskustelu (Media ja hyvinvointi, s. 203)	Tuleeko osana jotakin oppiainetta? Jos ei, voidaan aihetta käsitellä minkä tahansa oppiaineen tunnilla tai lv:n tunnilla. Asiasta sovitaan lukuvuoden alussa.	
Tulevaisuus, unelmointi, ratkaisukeskeisyys Vinkejä/lisätehtäviä käsittelyyn: Unelmien kalastelu (Katse tulevaisuuteen, s. 209) Kollaasit (Katse tulevaisuuteen, s. 209) Vahvuuksien tähtikartta (Katse tulevaisuuteen, s. 210)	Oppilaanohjauksen ydinaluetta 9. luokalla	Oppilaanohjaaja
Terveys Vinkejä/lisätehtäviä käsittelyyn: Terve koululainen -hankkeen tehtävät yläkoululaisille. Sivustolla on runsaasti tehtäviä eri aihealueista: fyysinen aktiivisuus ja liikkuminen, liikuntataidot, ravinto, lepo ja uni, ilmapiiri ja pelissäännöt, tapaturmat sekä ympäristö ja varusteet.	Terveystiedon ydinaluetta	Terveystiedon opettaja

Arjen selviytymistaidot Vinkkejä/lisätehtäviä käsittelyyn: Hyvinvointipeli (Arjen selviytymistaidot, s. 217)	Terveystiedossa mm. mielenterveyden teemaa 4 h Oppilaanohjauksessa mm. voimavarat ja elämänhallinta 2-3 h Yhteiskuntaopissa mm. laskujen maksaminen, pankkiasiat, verotus...	Terveystiedon opettaja Oppilaanohjaaja Yhteiskuntaopin opettaja
Lisäksi		
Jokin teema lv:n tunnille (valitaan lukuvuoden alussa) Tunnilla voi käyttää taulukossa mainittuja tehtäviä.	Luokanvalvojan tunnilla elokuussa	Luokanvalvoja
Jokin teema lv:n tunnille (valitaan lukuvuoden alussa) Tunnilla voi käyttää taulukossa mainittuja tehtäviä.	Luokanvalvojan tunnilla joulukuussa	Luokanvalvoja
Arviointi Esimerkkitehtäviä: Palautteen antaminen (Arviointi, s. 219) Palautteenantopisteet (Arviointi, s. 220) Itsearviointigrafitti (Arviointi, s. 220)	Luokanvalvojan tunnilla toukokuussa	Luokanvalvoja
Oman katon alle -teemapäivä, jossa mukana useita teemoja	Oman katon alle -teemapäivä syksyllä/kevällä	Yhteisöllinen oppilashuolto, opettajia (esim. yhteiskuntaoppi, oppilaanohjaus, kotitalous)

LISÄMATERIAALIA

Ahvenainen, M., ym. [Tulevaisuus – paljon mahdollista. Tulevaisuusohjauksen työkirja.](#)

AMEO: [Ryhmyttämisen opas](#)

Aseman Lapset ry: Friends-ohjelma. Friends-materiaalin käyttäminen edellyttää Friends-koulutuksen käymistä.

Avola, P. & Pentikäinen, V. Kukoistava kasvatus. Positiivisen pedagogiikan ja laaja-alaisen hyvinvointiopetuksen käsikirja.

Chillaa-sovellus. Chillaa on yläkoululaisille suunnattu ilmainen mobiilisovellus. Sen tavoitteena on vähentää stressiä, jännittämistä, ahdistusta ja helpottaa sosiaalisten tilanteiden kohtaamista muun muassa rentoutusharjoitusten, vinkkien ja vertaistuen avulla.

Digiseikkailu. Tulevaisuuden taitoja tarinoin: [Empatia](#)

Digiseikkailu. Tulevaisuuden taitoja tarinoin: [Kiitollisuusharjoituksia](#)

Kepeli: [Ryhmytyminen](#)

Leskisenoja, E. & Sandberg, E. Positiivinen pedagogiikka ja nuorten hyvinvointi.

Mahis: [Etäkohtaaminen. Harjoituksia ja vinkkejä.](#)

Mannerheimin lastensuojeluliitto: [Kiusaamisen ehkäisemisen aineistot](#)

Mannerheimin lastensuojeluliitto: [Mediakasvatuksen aineistot](#)

Mannerheimin lastensuojeluliitto: [Päihdekasvatuksen aineistot](#)

Mannerheimin lastensuojeluliitto: [Ryhmyttämisen aineistot](#)

Mannerheimin lastensuojeluliitto: [Tehtäväkortit](#)

Mannerheimin lastensuojeluliitto: [Tukioppilastoiminnan aineistot](#)

Nuorten Akatemia: [Ohjaajan taskuopas](#)

Nuortennetti (MLL): [Ystävyyttä voi harjoitella](#)

Nyyti ry: [Kaveri tai ystävä rikastuttaa elämää](#)

[Oiva – tietoisuutta arkeen](#). Oivan harjoitukset auttavat keskittymään, olemaan läsnä, tunnistamaan itselle tärkeitä asioita ja käsittelemään ikäviä ajatuksia ja tunteita.

Pesonen, A., Nurmi, R. & Hannukkala, M. Hyvän mielen koulu – käsikirja yläkoululaisen mielenterveyden edistämiseen. MIELI Suomen Mielenterveys ry

Suomen Mielenterveys (Mieli) ry: [Kehitä ystävyystaitoja](#)

TaitoBa: [Kasvata taitoja \(itsemyötätunto\)](#)

Toiminnalliset menetelmät (blogi): [Ryhmäytyminen](#)